

הל' בישול בשבת - [ו] עירווי כלי ראשון וכלי שני

רב דניאל שטיין

א. משנה שבת (מב-מב): - האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי. [פרש"י - שהעבירן - מן האור. לא יתן לתוכן תבלין - משתחשך, דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל. אבל נותן הוא לתוך הקערה - דכלי שני אינו מבשל]. [תוס' (שם) ד"ה אבל - ורבינו שמואל מביא ראיה דעירווי ככלי שני מהא דקי"ל תתאה גבר, ולר"י נראה דעירווי ככלי ראשון ומביא ראיה דבזבחים (צה:)] ת"ר אשר תבושל בו אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח מניין תלמוד לומר אשר תבושל בו ישבר אלמא דעירווי חשיב מבשל וכו', ונראה דעירווי לא הוי ככלי ראשון ולא ככלי שני אלא מבשל כדי קליפה].

ב. שו"ע (סי' שי"ח סע"י): - אסור ליתן תבלין בקערה ולערוט עליהן מכלי ראשון. [משנ"ב (ס"ק ע"ד) - דאף דתבלין אין מתבשל בכ"ש וכו"ל מ"מ העירווי מכ"ר קי"ל דהוא מבשל כדי קליפה ואפי' בדיעבד אסור אם עירה להדיא עליהן שלא נפסק הקילוח].

ג. גמ' שבת (מא-מב): - המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו, אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן וכו'. אמר אביי הכי קאמר המיחם שפינהו ויש בו מים חמין לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו, אבל נותן לתוכו מים מרובים כדי להפשירן וכו'. תנו רבנן נותן אדם חמין לתוך הצונן ולא הצונן לתוך החמין דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים בין חמין לתוך הצונן ובין צונן לתוך החמין מותר, במה דברים אמורים בכוס אבל באמבטי חמין לתוך הצונן ולא צונן לתוך החמין. [תוס' (שם) ד"ה נותן - אפי' בכלי ראשון דחמין לתוך צונן אינו מבשל כמו שאפרש ולא צונן לתוך חמין אפילו בכלי שני דגזרי ב"ש כלי שני אטו כלי ראשון וב"ה דפליגי ושרו צונן לתוך חמין היינו דוקא בכלי שני וכו' ולמאן דאמר תתאה גבר נמי הא מבשל כדי קליפה כמו שאפרש לקמן בע"ה אלא נראה כמו שאומר ר"ת דחמין לתוך צונן משמע שהצונן של מטה מרובים שדרך ליתן המועט במרובה ולכן אין מבשלים החמין המועטים כלל לפי שמתערבין בצונן המרובין ומתבטל חמימותן ולא צונן לתוך חמין שהחמין של מטה מרובין ומתערבין בהן הצונן המועטין ומתבטלין].

ד. שו"ע (סי' שי"ח סע"י ב'): - מיחם שפינה ממנו מים חמין, מותר ליתן לתוכו מים צונן (מרובים) כדי להפשיר, ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן, או צונן לתוך חמין והוא שלא יהיו בכלי ראשון מפני שמחמין הרבה. הגה: ואם המים מרובים כל כך שא"א שיתבטלו, רק שיפיגו צנתן, אפילו בכלי ראשון שרי רק שלא יהיה על האש. [משנ"ב (ס"ק פ"ב) - דאם החמין הם בכלי ראשון אסור לצוק בתוכם מים צוננים וה"ה דאסור לערות מהם לתוך מים צוננים מועטים שיתבטלו על ידם]. [בה"ל (שם) ד"ה והוא - עיין מ"ב דחמין לתוך צונן בעינן ג"כ שיהיו מרובים והט"ז כתב דדעת הטור להקל בחמין לתוך צונן אפילו בצונן מועטים אך הרמב"ם מחמיר בזה עי"ש ועיין בספר בית מאיר שהאריך בזה הרבה ומסיק דדעת הטור להקל וכן הוא ג"כ דעת הרשב"א והר"ן וטעמם דזה לא חשיב עירווי כיון שמתערבין זה בזה וממילא חשיב החמין שנשפך לתוך הצונן ככלי שני ואין יכול הצונן המועט להתבשל ע"י החמין ומ"מ מסיק דלדינא אין להקל בזה נגד דעת התוספות דנוגע באיסור דאורייתא וכו'. ומה שנוהגין נמי הכי במשקה קאפ"ע או טיי"א שמבשלין קודם שבת מעט מים עם קאפ"ע וטיי"א באופן שהוא חזק מאד בטעמו וביום השבת מערין עליהם מים חמין הרבה שנתבטלו בהיתר בזה יש עוד סעד להתיר מטעם היש מקילין המבואר בסט"ו והוא דעת הרשב"א ודעמיה דס"ל דאף בלח שנצטנן אין בישול אחר בישול וכו' עי"ש לכן אין למחות ביד אחרים העושים אבל לעצמו כל בעל נפש יחוש אף בזה שלא לערות מכלי ראשון כ"ז שהיד סולדת בו].

ה. שו"ע (סי' שי"ח סע"ט): - כלי ראשון (פי' הכלי שמשמש בו על האש) אפילו לאחר שהעבירוהו מעל האש מבשל, כל זמן שהיד סולדת בו.

ו. גמ' שבת (מ): - א"ר יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי ואמר לי טול בכלי שני ותן שמע מינה תלת, ש"מ שמן יש בו משום בישול, וש"מ כלי שני אינו מבשל, וש"מ הפשרו זהו בישולו. [פרש"י - ד"ה בכלי שני - שיצטננו מעט, דכלי שני אינו מבשל, ואחר כך תן הפך לתוך אותו כלי שני, דהך אמבטי שהחמין נמשכין לה מן המעיין חשיב לה ככלי ראשון שנרתחו בו, שאף על פי שהעבירו מעל האור מבשל]. [תוס' (שם) ד"ה ושמע - תימא מאי שנא כלי שני מכלי ראשון דאי יד סולדת אפילו כלי שני נמי, ואי אין יד סולדת אפילו כלי ראשון נמי אינו מבשל. וי"ל לפי שכלי ראשון מתוך שעמד על האור דופנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה ולכן נתנו בו שיעור דכל זמן שהיד סולדת בו אסור, אבל בכלי שני אע"ג דיד סולדת בו מותר שאין דופנותיו חמין והולך ומתקרר].

ז. משנ"ב (סי' שי"ח ס"ק פ"ז): - כלי שני מיקרי כשעירו מן כלי ראשון שהרתחו החמין בתוכו לתוך כלי זה ומותר אפי' אם היד סולדת בו אבל אם שואב בכלי ריקן מתוך כלי ראשון י"א דדינו ככלי ראשון ובפרט אם משהה הכלי ריקן בתוכו עד שמעלה רתיחה ודאי מקרי כלי ראשון.

ח. חזון איש (או"ח ס' קכ"ב אות ג'): - ואם שואבין מתוך הקדירה בשעה שהיא על האש כף עצמה נעשית כלי ראשון וכו', ואם שואבין מן הקדירה לאחר שהעבירה מעל האש נראה מדברי הראשונים וכו' שמה שבכף הוי כדין כלי שני.

ט. משנ"ב (שם ס"ק ס"ה) - אבל בכלי שני מותר לתת תבלין אפי' יד סולדת בו דאין מתבשל שם ואם מונח בכלי שני דבר גוש שהיד סולדת בו יש ליהזר בזה דיש פוסקים שסוברין דדבר גוש כ"ז שהיס"ב דינו ככלי ראשון.

י. רמ"א (יו"ד סי' צ"ד סע' ז') - וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, ואז אם הסכין בן יומו ואין ס' בבשר נגד הסכין הכלל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה. אבל אם הוא כלי שני, הבשר צריך קליפה; והסכין, נעיצה בקרקע, וכן נוהגין.

יא. תוס' שבת (מב.) ד"ה אבל - ומדנקט אמבטי משמע דבכלי שני איירי ואתא לפלוגי בכלי שני בין כוס שהוא לשתייה לאמבטי לפי שחמין הרבה ואיכא למיגזר דהרואה אותן חמין כל כך סבור דכלי ראשון הוא.

יב. רמב"ם (פכ"ב שבת ה"ה) - אמבטי של מרחץ שהיא מלאה מים חמים אין נותנין לה מים צונן שהרי מחממן הרבה.

יג. שו"ע (סי' שי"ח סע' י"א) - אמבטי (פי' כלי שרוחץ בו) של מרחץ שהיא מלאה מים חמין (אף על פי שהיא כלי שני) אין נותנין לה מים צונן, שהרי מחממן הרבה. [משנ"ב (ס"ק מ"ח) - עיין בח"א שכתב דהיכא שהיד נכוית בו לכו"ע מבשל אפילו בכלי שני].

יד. חזון איש (סי' נ"ב אות י"ט) - ומכ"מ קשה להקל באיסור שבת ולפי"ז נפל בבירא היתר כלי שני דקשה לשער בין יד סולדת בו לנכוית וכו', ומיהו מעיקר הדין נראה דאין איסור בכלי שני אפילו יד נכוית כיון דלא הזכירו זה הפוסקים.

טו. חי' הרשב"א (מב.) - אבל באמבטי שעומדין לרחיצת אדם מחממן הרבה והלכך צונן לתוך חמין אסור לעולם שאי אפשר לבא לידי הפשר אלא לידי בישול ואפילו נתן באמבטי כדי מלואו, ואף על פי שהוא כלי שני ובעלמא אינו מבשל הכא שאני לפי שדרכן לחממן יותר מדאי וכו'. דמים שבספל אינן חמין כל כך ואינו אלא ככוס וכו' ואפילו היו מים שהיד סולדת בהן לאחר שנתערבו צונן לתוכן, אינו מחמת הצונן שיש בו להיות יד סולדת אלא מחמת הראשונים שלא נצטננו.

טז. ס' הל' שבת (איידער, מל' אופה אות תנ"ט) - והנראה בזה עפ"י מש"כ תוס' מ: ד"ה וש"מ וכו' דכל ראשון כיון שדופנותיה חמין מוסיף חום או מיהו מחזיק חומו זמן מרובה לפיכך ראוי לבשל ודרך בישול בכך, משא"כ כלי שני כיון שהולך ומתקרר אין דרך לבשל בו רק לפשר בו, חוץ מדברים רכים קלי הבישול שהדרך לבשל אותם גם בכלי שני אף שהולך ומתקרר. ועי' לעיל פ"ג הע' קנ"ז ביסוד "איני דרך" דעדיפא משינוי דאסור מדרבנן, וכ"נ כונת הגרמ"פ בפרש"י (לט.) ד"ה דשרי בענין בישול בחמה.